

ARTIKELEN

Nieuw systeem, nieuwe kansen?

Ouders in Amsterdam-West over (de)segregatie in het basisonderwijs.

Bowen Paulle, Jonathan Mijs & Anja Vink*

‘We wonen in een gemengde stad. Ik vind het heel gek om in een gemengde stad te wonen en apart naar school te gaan. Dat vind ik raar. Ik gun iedereen zo breed mogelijke ervaringen. Ik geloof dat onderwijs daar ook een taak in heeft. Ik geloof niet dat je een samenleving kunt hebben waarin men goed met elkaar leeft als je niet ook met elkaar naar school gaat.’ (Arnold Jonk, hoofdinspecteur primair onderwijs, Inspectie van het Onderwijs, in reactie op het nieuwe ‘stedelijke aanmeldingsbeleid’ van de gemeente Amsterdam, dat wordt gezien als een bedreiging voor recentelijk meer gemengde scholen.)

Inleiding

Met ingang van januari 2015 is er een nieuw toelatingssysteem voor het Amsterdamse basisonderwijs. Het uitgangspunt van dit beleid is het woonadres van de leerling: op basis van de postcode van de leerling worden acht voorrangsscholen ‘in de buurt’ aangewezen. Ouders geven bij de aanmelding van hun kind hun voorkeurscholen op bij een centraal aanmeldpunt. Voor de populaire scholen wordt geloot.

In het licht van de ‘vrije schoolkeuze’ leidt het Amsterdamse toelatingsbeleid tot een beperking van de schoolkeuze. Toch lijkt het erop dat ouders zich niet beperkt voelen in hun vrijheid om een school voor hun kinderen te kiezen, mede omdat leerlingen bij uitloting in de meeste gevallen alsnog bij een van hun voorkeurscholen worden geplaatst (Van der Wouden, Jakobs & Cohen, 2015). Met andere woorden, de ervaring leert dat ouders geen bezwaar hebben tegen een gecoördineerd toelatingsregime, mits hun kind op een (volgens hen) aantrekkelijke school terechtkomt. In wat volgt betogen wij dat:

- deze uitkomst was te verwachten;
- onwil tegen een gecoördineerd toelatingsregime onterecht aan burgers is toegeschreven;

* Dr. Bowen Paulle is universitair docent sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Drs. Jonathan Mijs is promovendus in de sociologie aan Harvard University. Anja Vink is journalist voor onder andere *Vrij Nederland*, *NRC Handelsblad* en *De Correspondent*, en auteur van *Witte zwanen, zwarte zwanen de mythe van de zwarte school*. Ze heeft gedoceerd aan onder andere de Universiteit van Amsterdam.

- het huidige onderwijsbeleid in Amsterdam de deur opent voor beleid om onderwijssegregatie daadwerkelijk aan te pakken.

Het huidige toelatingssysteem in Amsterdam heeft zijn wortels in een aantal pilots medegefinancierd door het ministerie van Onderwijs (Brink & Van Bergen, 2012; Ledoux, Felix & Elshof, 2009). Bij een van deze pilots hebben de auteurs van dit artikel het evaluatieonderzoek opgezet en uitgevoerd (Paulle, Pach & Mijs, 2008). De pilot waar wij bij betrokken waren in Amsterdam-West was, net als een andere pilot in Nijmegen (Brink & Van Bergen, 2012, 43-44; Gemeente Nijmegen, 2011), gebaseerd op de 'gecoördineerde keuzebenadering'.¹ De gecoördineerde keuzebenadering werd in de jaren zeventig in Cambridge (Verenigde Staten) geïntroduceerd en bepaalt sindsdien het onderwijsbeleid in diverse steden in de Verenigde Staten (Fiske, 2002). Het onderscheidende van deze benadering is een eenvoudig criterium en een daaraan gekoppeld mengingsinstrument: ouders melden hun kinderen aan bij een centraal aanmeldingspunt dat een sociaaleconomisch criterium gebruikt om de toewijzing van leerlingen aan scholen te coördineren. Op deze wijze wordt gegarandeerd dat alle basisscholen in een gebied een afspiegeling vormen van de basisschoolleerlingen in dat gebied, waarbij de inzet is om een goede balans te krijgen tussen zogenaamd kansrijke en kansarme leerlingen – oftewel kinderen uit hogere en lagere milieus. Beleidsbeoordelingen wijzen uit dat de gecoördineerde keuzebenadering in minder dan tien jaar tijd een sociaaleconomisch gesegregeerd schoolstelsel volledig kan integreren (Kahlenberg, 2001, 2006; Hillman, 2006). Waar sociaaleconomische en etnische scheidslijnen samenvallen, draagt dit systeem tevens bij aan etnische desegregatie zonder de (eventueel juridische) complicaties die zijn verbonden aan etnische identificatie.

In 2008 is ons gevraagd te onderzoeken:

- welke criteria gebruiken ouders als ze over (de-)segregatie in het basisonderwijs nadenken?
- wat zouden ouders vinden van een gecoördineerde keuzebenadering in het onderwijs?

De onderzoeksvraag en de steun voor deze pilot kwam voor een belangrijk deel uit het toenmalige stadsdeel Amsterdam Oud-West. Oud-West had al vanaf 2003 een centraal aanmeldpunt in het basisonderwijs, maar hield in de toewijzing van leerlingen aan scholen nog geen rekening met hun sociaaleconomische achtergrond (Brink & Van Bergen, 2012, 43). De onderzoeksvraag kwam echter ook van andere stadsdelen waar men graag een centraal aanmeldsysteem wilde invoeren, al dan niet gekoppeld aan een sociaaleconomisch mengingsinstrument. Oud-West

1 Een andere pilot – bekend onder de naam 'Alles op zijn plaats', het ontwikkelen van een plaatsingsbeleid voor West binnen de ring – heeft wellicht nog meer impact gehad op het huidige toelatingssysteem. Het doel van deze pilot, in de woorden van Brink en Van Bergen (2012, 44), was 'het vaststellen van voedingsgebieden van de scholen en eenduidige en wettelijk toegestane regels voor de plaatsing van kinderen op de scholen voor primair onderwijs. De voedingsgebieden en regels moesten een bijdrage leveren aan het creëren van buurtscholen en het voorkomen van segregatie in de stadsdelen.'

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

werd zo een *ground zero* wat betreft de vraag wel of geen gecoördineerde keuzebenadering in te voeren in Amsterdam.

Nog voordat de evaluatie was uitgevoerd, besloot Lodewijk Asscher, de toenmalige Amsterdamse wethouder Onderwijs, dat de pilots weinig hadden opgeleverd en dat het tijd was om een andere weg in te slaan (Onderwijs Consumenten Organisatie, 2008). De bevestiging daarvan kwam met de ‘acceptatie’ van zogenaamde ‘zwarte scholen’ (Vink, 2010) door de toenmalige minister van Onderwijs Marja van Bijsterveldt: ‘Zwarte scholen zijn een feit ... Het gaat om de kwaliteit van het onderwijs. Wit of zwart is minder belangrijk.’ (de Volkskrant, 2011). Ingegeven door deze ontwikkelingen hebben we de door ons in 2008 verzamelde data jarenlang als nutteloos beschouwd voor beleidsrelevante discussies. Met het nieuwe toelatingsbeleid in Amsterdam zijn onze data plots meer dan relevant: het nieuwe toelatingsbeleid bevat reeds elementen van een gecoördineerde keuzebenadering; van ouders wordt gevraagd hun keuzevrijheid op te geven, er is een centraal aanmeldpunt en er vindt loting plaats bij populaire scholen. Bedoeld of onbedoeld, door de invoering van het nieuwe toelatingsbeleid komt de mogelijkheid van een gecoördineerde keuzebenadering weer in beeld. En juist nu wordt het ook weer van belang wat ouders daarvan vinden, vooral als ze wonen in die buurten van Amsterdam die voor deze benadering het meest gunstig kunnen zijn, zoals in Amsterdam-West (zie volgende paragraaf).

Het doel van dit artikel is om inzicht te geven in twee vragen:

- Wat bedoelen ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd in sociaaleconomisch diverse wijken met termen als een ‘goede mix’?
- Wat vinden deze ouders van de gecoördineerde keuzebenadering?

Om een antwoord te krijgen op deze twee vragen gaan we terug naar ons evaluatieonderzoek uit 2008. Het dataverzamelingsproces was drieledig: diepte-interviews, straatinterviews en vragenlijsten van respectievelijk 40, 52 en 157 ouders in Amsterdam-West. De ouders in Amsterdam-West met wie wij spraken waren bijna allemaal voorstanders van een ‘goede mix’ op lokale basisscholen. Ze hadden uiteenlopende, soms ambigue en soms zeer uitgesproken meningen over hoe deze menging wel of niet moest worden aangeduid, met termen als ‘allochtoon’, ‘wit’ en ‘zwart’. Ouders waren genuanceerd en in het algemeen (voorzichtig) optimistisch gestemd over een gecoördineerde keuzebenadering in het basisonderwijs, zelfs als dit enigszins ten koste zou gaan van de vrije keuzeruimte. Regelmatig lieten ouders merken dat ze gesegregeerde scholen in ‘gemengde wijken’ absurd of walgelijk vonden.

Op basis van onze bevindingen en in het licht van de veranderende politieke realiteit, concluderen we het volgende: politieke weerstand tegen desegregatie in het basisonderwijs kan niet worden gerechtvaardigd met uit de lucht gegrepen uitspraken over de percepties en wensen van ouders. We hopen dat de hier gepresenteerde bevindingen kunnen bijdragen aan een eerlijke evaluatie van de vergaarde kennis over hoe ouders in gemengde wijken denken over maatregelen om onderwijssegregatie aan te pakken, en aan een op feiten gebaseerde discussie over het onderwijsbeleid van de toekomst.

Data en methodiek

‘Nothing classifies somebody more than the way he or she classifies.’ (Bourdieu, 1989, 19)

Dit artikel put uit een driedelig proces van gegevensverzameling, resulterende in 40 diepte-interviews, 52 straatinterviews en de ingevulde vragenlijsten van 157 ouders in Amsterdam-West. Een team van zeven masterstudenten aan de Universiteit van Amsterdam, onder leiding van de eerste auteur van dit artikel, wierf respondenten door contact op te nemen met leraren en diverse schooldirecties in Amsterdam-West, door uitnodigingen te verspreiden op kinderdagverblijven en consultatiebureaus, en op straatbezoek aan de Ten Katemarkt en in diverse parken. De onderzoekers hebben daarbij in eerste instantie een ‘snowball’-methodiek gehanteerd om een zo groot en divers mogelijke groep (jonge) ouders te spreken. De 40 diepte-interviews vonden hoofdzakelijk plaats bij de mensen thuis en zijn de hoofdbron van dit artikel. De 52 straatinterviews dienden als toetsing op, en uitbreiding van, de diepte-interviews. Bij alle interviews werd ouders gevraagd wat ze vonden van de sociale samenstelling van de basisscholen bij hen in de buurt. Als er genoeg tijd was om uit te leggen wat de diverse elementen zijn van de gecoördineerde keuzebenadering, dan werd ouders ook gevraagd hoe ze hier tegenaan keken.

De enquête vond in tweede instantie plaats om de spreekwoordelijke gaten in onze doelgroep te dichten en ook de minder goed vertegenwoordigde groepen te bereiken. Daarbij was deze enquête bedoeld om een indicatie te geven van de mate van sociaal-wenselijke antwoorden tijdens interviews. De enquête is verzonden aan 359 ouders met kinderen van ten hoogste drie jaar oud, dat wil zeggen ouders met kinderen die nog niet in het basisonderwijs zitten, en is door 157 ouders ingevuld en teruggestuurd (een participatiegraad van 44 %). De hoge participatiegraad interpreteren wij als een indicatie dat ouders betrokken zijn bij het onderwerp. Van de respondenten waren er 43 man (27 %) en 114 vrouw (73 %). Een merendeel van onze surveyrespondenten heeft een hoger-onderwijsdiploma (80 %); 1 % heeft alleen de basisschool doorlopen; 3% heeft een lbo- of mavodiploma; 10 % heeft een havo-/vwo-diploma; en 6 % heeft een middelbaar-beroeps-onderwijsdiploma.

Onze motivatie om ouders over (de)segregatie te bevragen, stelde enerzijds op het inzicht dat een dominant discours:

‘constructed essentially from above (...) cannot be understood unless also analyzed from below, that is in terms of the assumptions, hopes, needs, longings, and interests of ordinary people’. (Hobsbawm 1992, 10)

Anderzijds kwam onze motivatie voort uit onderzoek waaruit blijkt dat opinies over specifiek beleid veel betrouwbaarder zijn dan algemene opvattingen. Dit blijkt vooral het geval te zijn als het gaat om de directe belangen van (de kinderen van) de burger in kwestie (King e.a., 2004). Alle geïnterviewde ouders wisten dat hun stadsdelen, de gemeente Amsterdam en diverse schoolbesturen wilden weten

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

hoe zij dachten over segregatie in het basisonderwijs en wat ze van een gecoördineerde keuzebenadering zouden vinden. De geïnterviewden wisten dus dat het ging over de toekomst van scholen in hun eigen wijken en direct over hun eigen kinderen. Hier komen onze motivatie, theoretische insteek en methoden bij elkaar: de ouders hadden *flesh in the game*.

Dit feit heeft onzes inziens positief bijgedragen aan de betrouwbaarheid van onze data en de kans op sociaal wenselijke antwoorden gereduceerd. Toch kan er van enige mate van sociaal wenselijke reacties sprake zijn; ouders zeggen waarschijnlijk niet snel tegen onderzoekers dat ze geen probleem hebben met segregatie in het onderwijs. Om het risico op sociaal wenselijke antwoorden verder te beperken hebben we een combinatie gekozen van gegevens uit diepte-interviews, kortere straatinterviews en enquêtes die ouders anoniem konden invullen. Het feit dat de gegevens uit deze verschillende bronnen eenzelfde weergave van zaken geven, geeft ons vertrouwen in de validiteit van onze evaluatie.

De kans op sociaal wenselijke antwoorden is niet de enige reden dat het zowel een theoretische als methodologische uitdaging blijft om goed in kaart te brengen wat ouders oprecht vinden van segregatie in het onderwijs. We hebben hier te maken met beleidstermen zoals ‘afspiegeling van de wijk’ die ouders en beleidsmakers gebruiken zonder ze te problematiseren (Van der Wouden, Jakobs & Cohen, 2015, 18), maar ook termen zoals ‘autochtoon’ en ‘allochtoon’ die regelmatig zowel door onderzoekers als burgers geproblematiseerd worden (Van der Haar & Yanow, 2011; Paule & Kalir, 2014). Vragen over de etnische of sociaaleconomische (maar niet de religieuze of regionale) achtergrond van geïnterviewden, net als het gebruik van termen als ‘witte’ en ‘zwarte’ scholen, kunnen sturend of zelfs misleidend zijn. We hebben de door ons geïnterviewde ouders daarom *niet* gevraagd om eerst zichzelf te identificeren in termen van sociaaleconomische of etnische achtergrondkenmerken, alvorens vragen te stellen over de categorieën en classificatieschema’s die zij als relevant beschouwen. We wilden ook niet na een gesprek, dat misschien over religieuze verschillen, of over de absurditeit van termen als ‘allochtoon’ of ‘zwarte school’ ging, plotseling de geïnterviewde (toch) vragen om zichzelf in termen van sociaaleconomische categorieën, laat staan ‘etnische groepen’, te positioneren.

De enige relevante achtergronds- en screeningsvraag die we hebben gesteld aan geïnterviewden betrof het wel of niet hebben van kinderen van basisschoolleeftijd of jonger, en een woonadres in Amsterdam-West. De nadelen van deze benadering zijn evident. We weten niet vanuit welke klasse of etnische ‘posities’ ouders spreken. We weten ook niet vanuit welke positie ze spreken in termen van kinderen die al ‘veilig’ op school zitten of die nog (geboren en) ingeschreven moeten worden op een school.

Alles bij elkaar hebben we meer dan 300 bladzijdes aan transcripties uitgewerkt. De interviews zijn in grote meerderheid in het Nederlands afgenomen, maar er is ook met ouders gesproken in het Turks, Arabisch, Engels, Duits en Spaans. De min of meer genuanceerde perspectieven en reacties van ouders zijn verzameld, en in het volgende deel van dit artikel proberen we het spectrum van ervaringen, opmerkingen en bedenkingen goed weer te geven. Het gaat om gevoelige thema’s: de keuze van een school voor je eigen kind in het kader van termen als ‘kansarm’

en 'kansrijk', 'zwart' en 'wit'. Omdat de stemmen en (emotionele) reacties van ouders van essentieel belang zijn, laten we regelmatig ouders zelf aan het woord.

De casus Amsterdam-West

Er zijn twee redenen waarom Amsterdam-West een goede casus is voor een opinieonderzoek onder ouders. Ten eerste, uitgaande van de classificaties, statistiek en de uitspraken van onder andere ambtenaren en schoolbestuurders, was er een beleidsprobleem in Amsterdam-West: een kwart van de basisscholen in delen van Amsterdam-West werd gekenmerkt door een 'te witte' of 'te zwarte' leerlingpopulatie, gezien het demografische profiel van de wijk waarin de scholen liggen (Broekhuizen, Jansen & Slot, 2008; zie ook Karsten e.a., 2003).²

Ten tweede was Amsterdam-West, en vooral Oud-West, een strategische onderzoeklocatie omdat de voorwaarden aanwezig waren om tot een betere spreiding te komen van 'kansarme' en 'kansrijke' leerlingen. Waar sommige wijken van grote steden als Amsterdam worden overheerst door enerzijds kansrijke of kansarme kinderen, was (en is) er in Amsterdam-West een relatief gunstig evenwicht tussen de twee categorieën. Het probleem zat hem in Amsterdam-West dan ook, meer dan in andere stadsdelen en steden, in de scheve verdeling over de verschillende basisscholen en niet in de algehele buurtsamenstelling.

Onderstaande tabellen geven een indruk van de sociaaleconomische positie van leerlingen in de vier toenmalige stadsdelen van West-binnen-de-ring (vanaf mei 2010 bekend als stadsdeel Amsterdam-West). We gingen hierbij uit van het onderscheid dat het ministerie van Onderwijs maakt tussen 'kansarm' en 'kansrijk', waarbij het opleidingsniveau van de ouders leidend is: ouders van 'kansarme' kinderen hebben maximaal twee jaar mavo gevolgd; kinderen van ouders met een hogere opleiding krijgen het oormerk 'kansrijk'.

De kadering van de onderstaande tabellen volgt de aanname dat een verhouding kansrijk-kansarm van 70-30 een ideale is; een dergelijke verhouding verbetert de kansen van 'kansarme' kinderen zonder dat 'kansrijke' kinderen daaronder leiden (Kahlenberg, 2001). Deze optimale verhouding wordt in onderstaande tabellen aangegeven door een ononderbroken zwarte rand. De verhouding 60-40 is suboptimaal maar biedt een werkbaar uitgangspunt om de ideale ratio te bereiken. Deze verhouding is door een stippellijn weergegeven. Buurten met een verhouding kansrijk-kansarm van minder dan 60-40 zijn niet omkaderd.

Als we naar de stadsdelen kijken dan valt op dat Oud-West en Westerpark de meeste kansen bieden voor een gecoördineerde keuzebenadering. Langs deze lat gemeten steekt vooral Bos en Lommer negatief af bij de rest. De Baarsjes is het

2 Hieraan gerelateerd was er nog iets dat als een probleem ervaren werd. Ongeveer de helft van de kinderen wonend in (bepaalde wijken van) Amsterdam-West ging niet in de eigen buurt naar school (Broekhuizen, Jansen & Slot, 2007). Bij de stadsdelen, gemeente, en besturen vond men dat vooral hoogopgeleide, 'blanke' ouders druk voelden (en in staat waren) om hun kinderen naar scholen buiten de eigen wijk te sturen (vergelijk Boterman, 2012).

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

meest verdeeld, dat wil zeggen kent een vijftal 'kansrijke' buurten (31%), vier 'werkbare' buurten (25%) en zeven (44%) 'kansarme' buurten.

Tabel 1

<u>Oud-West</u>	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>	<u>Westerpark</u>	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>
Da Costabuurt Noord	81	19	Zeeheldenbuurt	61	39
Bellamybuurt Noord	71	29	Spaarndammerbuurt Noordoost	61	39
Bellamybuurt Zuid	71	29	Spaarndammerbuurt Zuidoost	61	39
Da Costabuurt Zuid	63	37	Spaarndammerbuurt Zuidwest	61	39
Borgerbuurt	63	37	Spaarndammerbuurt Midden	61	39
Lootsbuurt	63	37	Spaarndammerbuurt Noordwest	61	39
Helmersbuurt Oost	92	8	De Wittenbuurt Noord	69	31
WG-terrein	92	8	De Wittenbuurt Zuid	69	31
Cremerbuurt Oost	92	8	Staatsliedenbuurt Noordoost	69	31
Cremerbuurt West	79	21	Fannius Scholtenbuurt	69	31
Vondelparkbuurt West	79	21	Westerstaatsman	69	31
Totaal Oud-West	78	22	Buyskade e.o.	69	31
			Frederik Hendrikbuurt Noord	71	29
			Frederik Hendrikbuurt Zuidoost	71	29
			Frederik Hendrikbuurt Zuidwest	71	29
			Totaal Westerpark	67	33
<u>Bos en Lommer</u>	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>	<u>De Baarsjes</u>	<i>Kansrijk</i>	<i>Kansarm</i>
Landlust Noord	55	45	J40a Geuzenhofbuurt	74	26
Bosleeuw	55	45	Trompbuurt	74	26
Landlust Zuid	55	45	Pieter van der Doesbuurt	74	26
Erasmusparkbuurt Oost	55	45	Kortenaerkwartier	55	45
Erasmusparkbuurt West	65	35	Filips van Almondekwartier	55	45
Poolbuurt Oost	65	35	De Wester Quartier	55	45
Poolbuurt West	29	71	Van Brakelkwartier	55	45
Kolenkitbuurt Zuid	29	71	John Franklinbuurt	51	49
Kolenkitbuurt Noord	29	71	Jan Maijenbuurt	51	49
Totaal Bos en Lommer	52	48	Orteliusbuurt Noord	51	49
			Balboaplein e.o.	62	38
			Columbusplein e.o.	62	38
			Orteliusbuurt Midden	62	38
			Orteliusbuurt Zuid	62	38
			Paramariboplein e.o.	71	29
			Postjeskade e.o.	71	29
			Totaal De Baarsjes	63	37

Bevindingen

Witte en zwarte scholen

Het was niet eenvoudig om met ouders te praten over de mate waarin scholen gemengd waren in sociaaleconomisch en etnisch opzicht, of over wat voor verhoudingen zij ideaal vonden. Niemand voelde zich prettig bij het indelen van leerlingen in dit soort categorieën, met de implicatie dat sommige populaties het beter zouden doen dan anderen. Dat druist in tegen het gevoel dat alle kinderen in principe gelijk of op zijn minst uniek zijn, en dat ze niet moeten worden aangesproken op hun achtergrond. In eerste instantie voelden ouders dan ook vaak enige tegenzin om over dit onderwerp te spreken; een enkele keer reageerden mensen zelfs ronduit vijandig:

‘Dat vind ik echt helemaal niet belangrijk ... dat allochtoon/autochtoon [onderscheid]. Ik ben in Suriname geboren, dus dan ben je voor de wet allochtoon, echt kul vind ik het. En [mijn zoon] is dus ook allochtoon, ‘want zijn moeder is in Suriname geboren’. [fel:] Ja, echt belachelijk, wat zegt het nou? Ik ben gewoon hier opgegroeid. Dat zegt me echt helemaal niks.’ (Ouder in Oud-West)

‘Mensen moeten sowieso ophouden met mensen indelen in hokjes: zwarte scholen, witte scholen. Ik vind dat helemaal belachelijk. Ik denk dat als je dat afschaft, witte scholen apart en zwarte scholen apart, dat je wel bij elkaar moet komen.’ (Op school, ouder in Oud-West)

‘Als ik spreek over wit/zwart bedoel ik niet letterlijk wit, zwart. En je merkt ook bij andere mensen dat ze dat ook niet bedoelen. Alleen voor het gemak noemen we het dat nog steeds.’ (Ouder in Oud-West)

Dit laatste fragment is een van de meest treffende. Wit en zwart bleek vaak een codewoord te zijn. Het leek alsof het voor de respondenten makkelijker was om deze termen te gebruiken dan direct over sociale klasse te spreken; over hoe de sociaaleconomische posities van ouders de objectieve kansen van kinderen beïnvloeden, en hoe posities op de maatschappelijke ladder samengaan met gevoelens over bijvoorbeeld blankheid, het wel of niet hebben van een migratieachtergrond of (ongewenste) religieuze praktijken.³

Wanneer we doorvroegen over dit onderwerp bleek dat de meeste ouders een ‘goede mix’ van leerlingen belangrijk vonden. Dit formuleerde men vaak als dat scholen een ‘afspiegeling van de buurt’ of een ‘afspiegeling van de maatschappij’

3 Al is dit geen hoofdlijn van dit artikel, het is belangrijk om te onthouden dat, zoals Bovens, Dekker en Tiemeijer (2014, 27) schrijven, de politiek ‘niet enkel een vertaling geeft aan maatschappelijke verschillen en tegenstellingen, maar deze ten dele ook creëert. ... Op een gegeven moment kan articulatie van verschil echter overgaan in constructie van verschil. Zij die beroepshalve actief zijn in de wereld van de representatie – niet alleen politici, maar ook belangenbehartigers, journalisten en opinieonderzoekers – zijn niet alleen passieve ontvangers en doorgeefluik maar in potentie ook belangrijke actoren. Wat nu nog geen scheidslijn is, kunnen zij – bedoeld of onbedoeld – wel tot scheidslijn maken.’

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

moeten zijn. Te maken krijgen met allerlei ‘verschillende soorten mensen’ hoort bij wonen in Amsterdam, zo vond men, en het was hypocriet om in een gemengde stad en buurt te wonen om vervolgens kinderen naar een niet-gemengde school te sturen:

‘Ik vind het wel belangrijk dat je met verschillende culturen opgroeit. Er is genoeg discriminatie en genoeg racisme, dus ik vind het ook belangrijk dat je met verschillende culturen omgaat.’ (Op school, ouder in Oud-West)

‘Ik ben gaan oriënteren op scholen, waaronder ook in Oud-Zuid, en daar heb je natuurlijk compleet autochtone scholen, met alleen blanke Nederlanders. Maar dat is natuurlijk compleet geen afspiegeling van Amsterdam. En ik vind het wel belangrijk dat je als kind ook een beetje leert omgaan met bijvoorbeeld de Arabische taal, de Turkse taal. Je hoeft het niet te kennen, maar dat je in ieder geval een beetje weet hoe je elkaar begroet, hoe het werkt daar enzovoorts, want dat is toch iets waar je later mee te maken krijgt.’ (Op school, ouder in Oud-West)

Scholen mijden

Daarentegen zou geen van de ondervraagde ouders zijn of haar kind naar een school sturen die als zwart bekendstaat. Hiervoor werden verschillende redenen genoemd. Men was onzeker wat het effect van andere kinderen op hun kind zou zijn en er waren zorgen over de kwaliteit van het leerklimaat op ‘zwarte’ scholen. Vaak ook noemde men de manier waarop kinderen op zwarte scholen met elkaar speelden als een nadeel. Sommige ouders vonden dat op zwarte scholen kinderen elkaar ruw en agressief benaderden. Zij waren bang dat hun kind te zachtvaardig was en zich niet zou kunnen handhaven in zo een omgeving, of juist het ruige gedrag van andere kinderen zou overnemen:

‘Ik had ook buurjongetjes waar mijn oudste af en toe mee speelde, maar de manier waarop ze met elkaar omgingen, daar zag ik hem zo niet tussen. ... Ze zijn heel erg rouwdouw en elkaar uitschelden en lomp doen, dus ik zag hem daar niet tussen zitten.’ (Twee moeders in De Baarsjes)

‘Dan zit zij dus op een schoolplein, op een zwart schoolplein, in een slechte mix. Als ik op de een of andere manier weet dat dat geen kwaad kan, want dat is natuurlijk mijn angst. Ik geloof dat mijn kind zich prima kan redden in zo’n omgeving. Maar wat voor een invloed heeft dat op mijn kind? Zorgt het dat ’t een boefje wordt, of zorgt ’t ervoor dat ’t juist misschien wel sociaal heel erg fähig wordt, dat ze daardoor juist veel meer leert?’ (Ouder in Oud-West)

‘You could see it. I would just watch how the children play together in the playground, and there was very aggressive play; or they were just hanging, they were not, like at other schools, the children were very, you know, doing innocent games like ‘tikkertje,’ and mixing nicely, and there, they were just,

you know, there's not such a nice atmosphere on the playground.' (Ouder in Oud-West)⁴

Ouders spraken dus over zwart en wit waar ze opvoedingsstijl en ongewenst gedrag bedoelen. Maar af en toe spraken ouders ook over een scheiding in sociaal-economisch opzicht, vooral wanneer hoogopgeleide ouders aangaven dat er ook scholen waren met overwegend autochtone leerlingen waar zij hun kind niet naar toe zouden sturen.⁵ Zij zagen dan overwegend lager opgeleide ouders op het schoolplein en zouden zelf niet graag hun kind naar zo een school sturen. Een enkele keer zeiden ouders dat ze in principe voorstanders van gemengde scholen waren, maar stelden ze extra voorwaarden aan de 'mix' omdat die anders niet acceptabel zou zijn. Zo was er een ouder die expliciet aangaf liever niet al te veel islamitische kinderen bij haar kinderen in de klas te willen hebben. De onderstaande fragmenten geven deze opvattingen weer.

'...en dan zit daar om de hoek de [naam van school in De Baarsjes] en die is dan wel weer veel minder allochtoon maar daar staan ook weer allemaal mensen buiten waar ik ook niet bij wil horen: een beetje plat, volks, ordinair. Al voordat wij kinderen hadden, als we dan naar de Albert Heijn gingen, dan liepen we daar zo langs, en dan zei ik, nou, echt hier zou ik me helemaal niet gelukkig voelen. En je hebt toch ook als ouders veel met elkaar te maken; je kinderen slapen bij elkaar, spelen bij elkaar. ... Plat...wat ik gewoon in al die jaren zie. En ik zie ze ook bij Albert Heijn, en dan die kinderen met zo een zak chips, en dan denk ik 'O', dan denk ik 'O nee'.' (Ouder in De Baarsjes)

'I really don't want them to be around too many, ehm, [lange pauze]. Well, actually, I don't mind black or white, but I don't want a lot of, too much, Muslims. Because I really don't like that religion. I don't like it when people are, eh, gesluierd. When I sometimes walk in de Kinkerstraat and then these people wear burka's. Mixed is not a problem for me but I think it would be easier for me when it's more Surinamese, or Indonesian, because that's closer to my culture.' (Interview met ouder in het Vondelpark)

- 4 Sommige leerkrachten met wie wij gesproken hebben maakten vergelijkbare opmerkingen. Interviewer: 'En waar bestond dat imago uit [van een als slecht bekendstaande basisschool]?' Leraar: 'Ja, toch de zwarte school, waar alle moeders met de hoofddoek voor de poort staan en waar ruw gespeeld wordt op het plein. Ja, nou ja, dat was ook af en toe zo; kinderen hebben hier ook weinig ruimte, maar toch wat andere omgangsnormen.' (Leerkracht in Oud-West)
- 5 Het midden van scholen gebaseerd op hun sociaaleconomische samenstelling is beter zichtbaar buiten de grote steden, in delen van het land waar maar weinig leerlingen geïnclassificeerd worden als allochtoon of zwart. Zich basierend op school- en gemeenterapportages, concludeert Paul Jungbluth (2014, 40), het volgende over kansrijke ouders die 'onaantrekkelijke' scholen mijden: 'Zoals in de Verenigde Staten de etnische segregatie verder toenam na het afschaffen van de ras-wetten, zo lijkt ook de Nederlandse milieu-segregatie in het basisonderwijs eerder toe- dan afgenomen na het geleidelijke vervagen van officiële standenscholen. Je hebt niet eens etnische minderheden nodig voor zo'n segregatie: opleidingsverschillen binnen de autochtone populatie werken net zo.'

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

Het bovenstaande citaat was het enige dat zo expliciet verwoordde dat een ‘mix’ niet te veel moslims zou moeten inhouden. Toch lijkt dit geen unieke voorkeur te zijn: een paar leraren van een basisschool vertelden ons dat hoogopgeleide Nederlandse ouders de school tot voor kort vermeden omdat ze door het grote aantal moeders met ‘hoofddoekjes’ op het schoolplein dachten dat het om een Islamitische school ging.

Zoals uit deze paragrafen blijkt, zeggen ouders vaak in eerste instantie voor gemengde scholen te zijn en iedere vorm van selectie of onderscheid af te keuren, maar wanneer we doorvragen blijkt vaak dat men toch hele specifieke eisen stelt aan wat een gemengde school voor hen acceptabel zou maken. Hierop komen we terug in de slotdiscussie.

Ouders over schoolkeuze

In Oud-West waren sommige ouders tevreden over het schoolaanbod en hadden ze weinig kritiek op het schoolkeuzesysteem. Een vrouw die in een dure woning op de Overtoom in Oud-West woonde, had het over haar ‘luxepositie’ gezien de kwaliteit van scholen in Oud-West en de nabijheid van Oud-Zuid. Deze goed geïnformeerde en zo te zien kapitaalkrachtige ouder had het gevoel dat ze het lokale ‘onderwijsspel’ goed begreep en dat ze in staat was om het op een handige manier te bespelen.

Daartegenover ervoeren verreweg de meeste ouders met wie we spraken het kiezen van een basisschool als een moeizaam en inspannend proces. Er is hier waarschijnlijk sprake van een zekere zelfselectie: het is mogelijk dat de ouders die met ons wilden praten wat negatiever waren gestemd dan de gemiddelde ouders wat betreft bijvoorbeeld het plaatsingsbeleid in Oud-West of het schoolkeuzesysteem in Amsterdam-West, meer in het algemeen. Hoe sterk deze zelfselectie is, weten we niet. Wat we wel weten is dat geen enkele ouder met wie we gesproken hebben, ongeacht de opleiding, afkomst of idealen, een voorkeur had voor wat zij een zwarte school noemden. Mensen vonden het naast elkaar bestaan van zwarte en witte scholen ‘walgelijk’, en ‘zeker in Oud-West’ wilden veel mensen dat hun kinderen en ook andere kinderen in de buurt naar een school gingen met een ‘goede mix’. Tegelijkertijd wilden mensen het beste voor hun kinderen en vaak hadden ze het gevoel dat dit een overwegend witte school moest zijn. Dat leidde ertoe dat men regelmatig niet de voorkeur gaf aan een school in Oud-West of Westerpark, maar naar andere stadsdelen of buurten uitweek, vaak in het meer welgestelde Oud-Zuid.

Wat we ook weten is dat veel ouders die probeerden zich te informeren en te laten voorlichten over het systeem en de scholen, zich grotendeels machteloos voelden: de criteria die de scholen volgens hen gebruiken om kinderen wel of niet aan te nemen waren, vanuit hun perspectief, ondoorzichtig. Het systeem werd dan ook vaak ervaren als een loterij waarbij veel afhangt van de willekeur van scholen of van toevalligheden zoals de eigen postcode of de geboortedatum van een kind. De perceptie van het risico dat een kind alleen toegang tot een zwarte school zou kunnen krijgen, zorgde voor negatieve emoties. Ouders wisten niet wat er speelde op wat zij zwarte scholen noemden, dus betrof het vooral de angst voor het onbekende en het vermijden van risico’s. Soms waren ouders ten einde raad en namen

drastische stappen, waardoor ze langs informele weg alsnog werden toegelaten op een school die ze weinig riskant vonden. De volgende fragmenten geven een indruk.

‘En uiteindelijk konden we op de [naam van school in Oud-Zuid] terecht, na lobbyen en daar een keer heen en via-via. Nou ja, ik ging met verschillende moeders mee, handje schudden met de directrice en dat soort, ja, lobbyen. Ik stond alsmear op 63 en opeens stond ik op nummer 3 van de lijst. Dat was heel raar.’ (Getrouwd stel in Oud-West)

‘En wat ook nog best wel dubieus is, is dit toewijzingsbeleid op basis van de dag dat je jarig bent. Dan hebben we gewoon geluk, maar het is vreemd. Zeker een vreemd iets.’ (Ouder in Oud-West)

‘...en uiteindelijk hebben ze d'r aangenomen maar daar heeft ze wel voor moeten bidden en smeken. Ze had d'r dochtertje meegenomen dat weet ik nog wel die was heel klein. Een soort charmeoffensief heeft ze ingezet.’ (Ouder in De Baarsjes)

‘En toen hebben die ouders, die hebben dus een brief geschreven en er is toen een foto gemaakt met al onze kinderen, die is opgestuurd, en opeens had [naam jongen uit de buurt] een plek.’ (Ouder in De Baarsjes)

De perceptie van uitsluiting langs etnische lijnen

Veel ouders hadden de indruk dat de volgens hen laagopgeleide en vooral ‘allochtone’ ouders niet goed op de hoogte waren van de moeilijkheden rond het vinden van een basisschool en zich niet bewust waren van de noodzaak om hun kinderen vroeg in te schrijven. Dit vermoeden werd bevestigd in de interviews die wij voerden met vermoedelijk laagopgeleide moeders die in het algemeen geassocieerd zouden worden (en die zichzelf zouden classificeren) als migranten. De vermoedelijk laagopgeleide ‘allochtone’ moeders die wij spraken waren vaak relatief laat begonnen met het zoeken naar een basisschool. Mede door dit relatief late zoeken naar een school kregen vooral laagopgeleide ouders met een migrantenachtergrond vaak te horen dat de school van hun eerste voorkeur al vol was en werden ze doorverwezen naar een minder hoog aangeschreven school waar wel plaats was.

Echter, volgens veel ouders met een migratie achtergrond speelde ook de facto uitsluiting langs etnische lijnen een rol. En ze ervoeren het als een nadeel dat hun kinderen met vrijwel alleen andere ‘buitenlandse’ kinderen op school zaten. Hier toe spreken de volgende fragmenten.

‘De taal van onze kinderen is niet goed. Als ze met Nederlandse kinderen blijven zitten of praten gaat heel goed Nederland leren. Als ze met Marokkaanse of buitenlands blijf praten met hun taal, altijd juf veel klachten voor de taal van onze kinderen.’ (Op school, ouder in Oud-West)

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

‘Ik vind deze school heel leuk, maar wat ik niet goed vind, is alleen buitenland hier in deze school. Alleen Turks en Surinaams en Marokkaans. Geen Nederlandse kinderen.’ (Op school, ouder in Oud-West)

‘En heel raar: soms Nederlandse mensen brengen hier hun kinderen... 1 jaar, of 1 jaar en half, en dan gaat weg, blijft niet hier. Ik weet niet waarom.’ [Andere ouder, lachend:] ‘Denk ik: te veel Marokkaans, Turks.’ (Op school, ouder in Oud-West)

‘Die kleine [haar zoontje], nu 9 jaar, met geen Hollandse in de klas. Hij zegt, ‘Mama geen Hollands in klas, alleen Turks en Surinaams en anders.’ Hollandse mensen, nee.’ (Op school, ouder in Oud-West)

Ook bij deze ouders speelde dat het toelatingsbeleid van basisscholen als ondoorzichtig en inconsequent werd ervaren. Zo leken scholen etniciteit in hun selectieprocessen te betrekken, zonder dat dit expliciet werd aangegeven. Deze ouders ervoeren zulke afwijzingen als pijnlijk; voor hen bevestigde het dat ‘Nederlanders’ op alle terreinen probeerden gescheiden te leven van ‘buitenlanders’. Ouders leken hier niet zozeer boos of verbitterd over, maar vonden het een vreemde gang van zaken. Zie de onderstaande citaten.

‘Sommige scholen accepteren alleen Nederlandse kinderen, geen allochtonen. Ik proberen met mijn kinderen naar toe [een bepaalde basisschool in Oud-West] maar ze zeggen nee, geen allochtone kinderen, maar ook bij [andere basisschool in Oud-West]. Ik voel het raar, ik dacht dat altijd een plek op de school zou zijn.’ (Ouder in Oud-West)

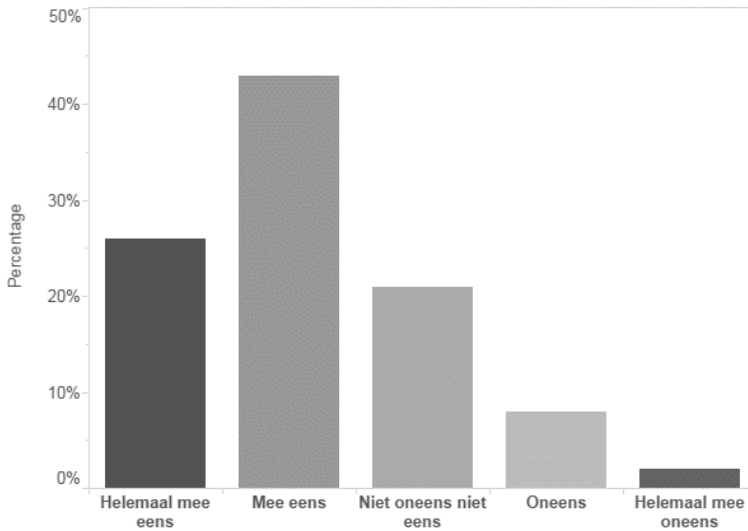
‘Eigenlijk kan niet zeggen ‘duidelijk wij accepteren niet allochtone kinderen’, dat weet ik: de scholen kan niet duidelijk zeggen tegen de ouders. Maar alleen altijd zeggen: ‘Geen plek.’ (Ouder in Oud-West)

[De directeur van een school zegt] ‘Geen plek, maar ik ken mensen, Hollandse mensen, die achter mij gaan, en plek.’ (Ouder in Oud-West)

Reacties op het gecoördineerde keuzebeleid

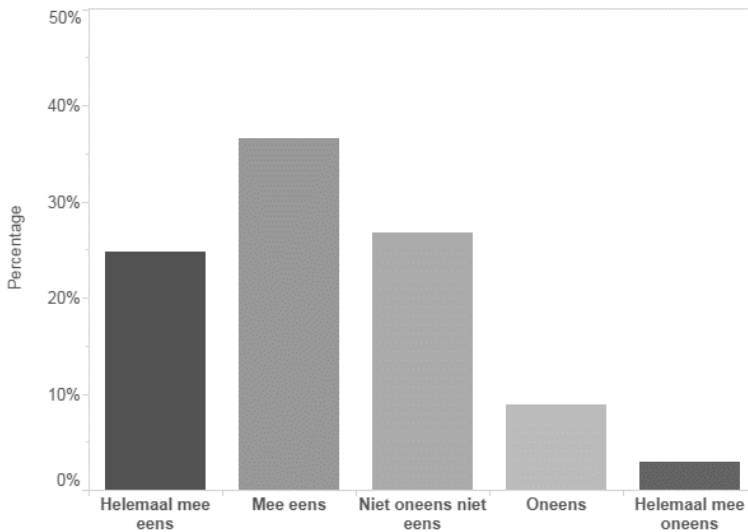
Ouders bleken specifieke eisen te stellen bij het type school en bij een schoolherforming waar ze zich achter zouden kunnen scharen. De volgende paragrafen beschrijven onze bevindingen over het raakvlak tussen de specifieke eisen van ouders en het gecoördineerde keuzebeleid. Om een context te schetsen, presenteren we eerst de resultaten van de enquête. Vervolgens baseren we ons op de meer gedetailleerde interviewgegevens om de opvattingen van ouders meer genuanceerd weer te geven.

"Ik vind het belangrijk dat de leerlingenpopulaties op scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen"

Figuur 1 *Geënquêteerde ouders over ideaal van een goede schoolsamenstelling (N = 157).*

"Ik vind het wenselijk dat de scholen en het stadsdeel samenwerken om ervoor te zorgen dat scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen"

Figuur 2 *Geënquêteerde ouders over streven naar goede schoolsamenstelling (N = 157).*

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

Een eerste bevinding is dat minder dan 10 % van de door ons ondervraagde ouders het 'oneens' of 'helemaal oneens' zei te zijn met de stelling dat het belangrijk is dat scholen in Oud-West een goede afspiegeling van de wijk vormen. Ongeveer een vijfde van de ouders had geen sterke opvatting en bijna 70 % was het 'eens' of 'helemaal eens' met de stelling (Figuur 1). Vervolgens vroegen we ouders wat ze van een beleidsinspanning zouden vinden die ervoor zou zorgen dat scholen een goede afspiegeling van de wijk zouden vormen. Hiermee stemde 62 % in, terwijl 26 % twijfelde of geen duidelijke opvatting had. Een kleine minderheid van 12 % was het oneens met de stelling (Figuur 2).

In onze interviews met ouders waarbij we de kans kregen om in details te treden, gaf een grote meerderheid blijk van enthousiasme over (kernelementen van) het gecoördineerde keuzebeleid. De belangrijkste motivatie voor ouders bestond eruit dat ze vonden dat ze bij beleid gebaseerd op gecoördineerde keuze een grotere kans zouden hebben op toegang tot gunstig gemengde scholen dan dat ze op dat moment dachten te hebben:

'Ik kan me voorstellen dat het uiteindelijk betekent dat je meer scholen hebt die aantrekkelijk voor veel ouders zijn. En ik denk dat iedereen daarbij gebaat is, want nu valt er dus ook een deel buiten de... een deel zal niet de school krijgen waar die naartoe wil, en er zijn nu scholen waarvan ik weet dat mensen uit mijn omgeving daar niet naartoe willen. Misschien worden dat dan scholen die wel weer aantrekkelijk worden.' (Ouder in Oud-West)

'Als ik [het voorliggende systeem] nu zou leggen naast het systeem wat er nu is, en ik zou mijn kind opnieuw moeten aanmelden, dan zou het heel goed kunnen dat [in het nieuwe systeem] mijn kind op de school van zijn keuze komt. In dat systeem is de kans misschien juist wel groter. En de kans dat hij, als mijn eerste keus niet wordt gehonoreerd, alsnog op een school komt waar ik redelijk tevreden over ben is dan groter dan in de huidige situatie.' (Ouder in Oud-West)

'Als ik zou mogen kiezen: mijn kind is twee en die moet voor het eerst naar school en ik zou dan mogen zeggen van welke kant gaan we op, gaan we het nieuwe systeem invoeren of blijven we bij het oude, en in het nieuwe systeem heb ik de keuze tussen scholen die allemaal hun best doen en waar er op een evenwichtige manier wordt verdeeld, dan denk ik, ja, dan is dat voor mij een heel positieve keus.' (Ouder in Oud-West)

'Als ik nu de keuze had voor een basisschool, en dit systeem was er, dan zou ik daarop instappen.' (Ouder in Oud-West)

'Ik vind het een heel goed systeem. Wat me nu tegen de borst stuit is dat je eigenlijk geen keuzemogelijkheid hebt, op dit moment hè, op dit moment is het ook maar waar er plek is, maar als daarmee de keuze ook nog groter wordt, en de kans, nou dan zou het helemaal geweldig zijn.' (Ouder in Oud-West)

Onderzoeker, in gesprek met drie moeders in Oud-West: 'Wat ik me zou kunnen voorstellen is dat heel veel ouders zeggen, 'Ik heb hier een probleem mee. Ik ben principieel tegen', omdat het [gecoördineerd keuzebeleid] gezien kan worden als een beperking van de keuzevrijheid.'

Ouder 1: 'Maar dat is nu op dit moment ook min of meer zo, alleen anders.'

Ouder 2: 'Ja, precies.'

Ouder 3: 'Ja, precies! Ik zou het [gecoördineerd keuzebeleid] een verbetering vinden ten opzichte van de huidige situatie. Ik vind het nu weinig transparant hoe de inschrijving gaat per scholen. En je hebt eigenlijk ook maar een hele beperkte keuze. Ik bedoel als het helder is, transparant, uniform, en die sociaaleconomische criteria daarbij – doe maar. Wat ik wil weten is, heb je dit al besproken met de schoolbesturen? Hoe staan ze tegenover dit idee?'

Niet alle ouders waren echter geheel positief gestemd en ook zij die dat wel waren hadden hun bedenkingen bij de uitwerking van de hervorming. Twee zorgen werden het vaakst genoemd. En, mochten zij echt als ouders betrokken raken bij een dergelijke schoolhervorming, dan zouden ze grondige voorlichting en 'harde bewijzen' willen zien. Zoals een Britse moeder het zei: *'It is easy to be an idealist when you don't have children'*. Vooral de beginfase, waarbij alleen de eerste klassen 'gemengd' zouden zijn, bracht veel onzekerheid met zich mee. Ouders wilden de garantie dat het project gecontinueerd zou worden en niet opeens beëindigd wordt terwijl hun kind nog op een grotendeels onevenwichtige school zit. Voor sommige ouders betekende dit té veel onzekerheid; zij zeiden dat ze het eens waren met de uitgangspunten van de benadering, maar niet zelf zouden meewerken:

'Wat jij [de interviewer] gezegd hebt is waar, en dat is dan waar op een heleboel vlakken. Maar in [Amsterdam-]Noord [was] er een paar jaar geleden een school of een straat geweest waar allemaal kinderen van rond de 4 jaar naar school moesten, en die ouders hebben toen echt allemaal de koppen bij elkaar gestoken en die hebben al die kinderen op een pikzwarte school gedaan, echt als een soort van kruistocht bijna of zo. En dan denk ik bij mezelf, dat vind ik echt heel nobel, ik vind het ook heel mooi dat mensen dat doen, dat meen ik serieus, maar ja, ik vind niet per se dat mijn kind... En ik kan niet eens uitleggen, want als je me vraagt, waar ben je dan bang voor, nou eigenlijk helemaal nergens voor, maar op een of andere manier heb ik niet het gevoel dat ik haar daarvoor in wil zetten, als 'tool'.' (Ouder in Oud-West)

'Je gaat ook pas medicijnen nemen op het moment dat ze goed genoeg gecheckt zijn. Je kind kan maar één keer die periode doorlopen, en dus wil je een soort veilige haven creëren. Het is een vorm van experiment omdat er iets niet goed gaat... iets gaat eigenlijk niet goed, en wat we gaan doen, we gaan dan eigenlijk spelen met de kinderen, schuiven met de kinderen en dan hopen we dat wat niet goed gaat wel goed gaat. Maar misschien gaat het wel niet goed, want het gaat nu niet goed. Dus dat gevoel dat daarbij gecreëerd wordt is naar mijn mening een gevaarlijk gevoel.' (Ouder in Oud-West)

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

Bij een enkele ouder merkten we een lichte weerstand bij het idee dat het stadsdeel ‘van bovenaf’ zich zou bemoeien met hun schoolkeuze en hun regels zou opleggen. Deze ouders vertelden over hun slechte ervaringen met scholen en met de lokale overheid, toen zij er niet in slaagden hun kind op een school naar keuze te plaatsen door de ‘willekeur’ van een postcode- of geboortedatumbeleid, of de ‘stroperigheid’ van de bureaucratie. Dit was het enige onderwerp waarbij we iets tegenkwamen dat raakt aan de hervormingsmoeheid van de burger, zij het een moeheid die volledig gestoeld is op een gepercipieerd onvermogen van de bestuurslaag:

‘Hier zit het verschil weer: op het moment dat ik moet op de derde keus en ik heb een ambtenaar die gewoon zegt ‘regels zijn regels’ dan word ik flink pissig en dan ga ik daar helemaal tegenin. Op het moment dat een bevrogen ambtenaar zegt ‘kijk, dit is onze visie, hier willen we naartoe’... Dat is op dit moment in ieder geval niet aan de hand... het stadsdeel is puur een administratieve plek... ik vind niet dat er vanuit het stadsdeel enige vorm van visie op onderwijs, eh ik zie het nu een beetje naar de scholen toe, maar niet naar ouders.’ (Ouder in Oud-West)

Conclusie

In zijn oratie, ‘Zwanger van segregatie’, liet Jan Latten (2005) zien waarom hij ‘stellig de indruk [had] dat de sociale en ruimtelijke uitsortering sterker wordt’. Zijn constatering en voorspelling hadden te maken met (toenemende) onderwijs-segregatie, onder andere in Amsterdam. Het blijft onduidelijk precies welke rol (percepties van ouders over) het onderwijs hier gespeeld heeft, maar de meest recente wetenschappelijke indicaties geven de indruk dat Latten gelijk had – zeker wat betreft Amsterdam (Hochstenbach & Musterd, 2016).⁶

Het nieuwe toelatingssysteem in het Amsterdamse basisonderwijs werd in 2015 ingevoerd onder andere vanwege zorgen van ouders over het gebrek aan transparantie van de oude manier van schooltoelating. Wat betreft die transparantie lijkt het er voorlopig op dat het nieuwe systeem belangrijke verbeteringen heeft gebracht. De komst van een nieuw, transparanter, toelatingssysteem in Amsterdam heeft de deur geopend naar een discussie over een gecoördineerd keuzebeleid. Juridisch haalbare interventies bedoeld om sociaaleconomische segregatie in het basisonderwijs te reduceren, zeker in relatief geïntegreerde wijken zoals Amsterdam-West, blijven de meest voor de hand liggende wijze om:

6 Over de bredere tendens in Nederland, zie Bovens, Dekker en Tiemeijer (2014, 16): ‘Vooral aan de bovenkant van het opleidingsgebouw vindt sociale sluiting plaats. Hogeropgeleiden kennen de hoogste niveaus van homogamie – ongeveer een kwart van de academici woont zelfs samen met een partner die dezelfde studierichting heeft gedaan. Ook is er toenemende segregatie in wonen en onderwijs. Hoger opgeleiden wonen steeds meer in de steden en dan in het bijzonder in de historische binnensteden en de negentiende-eeuwse wijken daaromheen. Ook op het werk gaan lager- en hogeropgeleiden weinig met elkaar om.’

- meer scholen met een evenwichtige samenstelling te creëren en te handhaven, maar ook om;
- de kloof tussen kansrijke en kansarme leerlingen te helpen dichten.

Het zou kunnen dat het nieuwe toelatingssysteem, ontstaan uit beleidspilots met desegregatie, ‘zwanger’ is van mogelijkheden om desegregatie te realiseren door meer elementen van een gecoördineerde keuzebenadering aan dit beleid toe te voegen. Dit hangt voor een belangrijk deel af van de percepties van ouders over segregatie en concrete mengingsinstrumenten.

Door dit besef ingegeven zijn wij teruggekeerd naar onze zogenaamde ‘zombie’-data (vergelijk Reay, 2006) die wij jarenlang als ‘dood’ beschouwden. Op basis van een heranalyse van deze data hebben we de complexiteit en ambiguïteit laten zien van wat ouders in Amsterdam-West bedoelen met termen als een ‘goede mix’ of een ‘afspiegeling van de wijk’. Ook hebben we gepoogd inzicht te geven in de vraag of ouders open zouden staan voor het toevoegen van een instrument bedoeld om een meer evenwichtige sociaaleconomische (en wellicht ook etnische) mix op scholen in hun buurten te realiseren.

Ouders, in ieder geval de 249 in Amsterdam-West die wij in 2008 spraken of enquêteerden, hadden een sterke wens om segregatie in het basisonderwijs terug te dringen. De ouders met wie wij over een gecoördineerde keuzebenadering spraken stonden in het algemeen (zeer) positief tegenover deze benadering. Deze ouders uitten realistische zorgen en bedenkingen over de voorgelegde beleidsverandering maar waren bereid om onderwijsbeleid op zijn merites te beoordelen. Onze hoop is op eenzelfde houding bij beleidsmakers. Zeker in gemengde wijken waar momenteel loting moet worden toegepast bij populaire scholen, is het een relatief kleine stap om middels een sociaaleconomisch criterium tot een schoolstelsel te komen dat een betere afspiegeling vormt van de wijk.

Literatuur

- Boterman, W.R. (2012). Dealing with diversity: middle-class family households and the issue of ‘Black’ and ‘White’ schools in Amsterdam. *Urban Studies*, 50(6): 1130-1147.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7(1): 14-25; 19.
- Bovens, M., Dekker, P., & Tiemeijer, W.L. (2014). *Gescheiden Werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Den Haag: WRR/SCP.
- Brink, M., & Bergen, C.T.A. van (2012). *Tegengaan segregatie in het basisonderwijs: monitoring van de OCW-pilots*. Amsterdam: Regioplan.
- Broekhuizen, J., Jansen, M., & Slot, J. (2007). *Witte vlucht in het onderwijs in Amsterdam? Vluchten scholieren uit Amsterdam weg om op een witte school onderwijs te volgen?* Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Broekhuizen, J., Jansen, M., & Slot, J. (2008). *Segregatie in het basisonderwijs in Amsterdam*. Amsterdam: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- de Volkskrant (2011), interview met Bijsterveldt, M. van, 7 februari.
- Fiske, E.B. (2002). Controlled choice in Cambridge, Massachusetts. In: The Century Foundation (red.), *Divided we fail: Coming together through public school choice*. New York: Century Foundation Press, 167-208.
- Gemeente Nijmegen (2011). *Evaluatie anti-segregatiebeleid*. Nijmegen: Gemeente Nijmegen.

Bowen Paule, Jonathan Mijs & Anja Vink

- Haar, M. van der, & Yanow, D. (2011). Allochtoon als metafoor en categorie: Over de handelingsimplicaties van beleidstaal. *Beleid en Maatschappij*, 38 (2): 160-178.
- Hillman, J. (2006). *School Admissions in the United States: Policy, Research and Practice*. London: Institute for Public Policy Research.
- Hobsbawm, E.J. (1992). *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hochstenbach, C. & Musterd, S. (2016). Changing urban geographies through boom and bust periods: gentrification and the suburbanization of poverty. *Amsterdam Centre for Urban Studies Working Paper Series* 17: 1-39.
- Jungbluth, P. (2014) *De prijs van zwak onderwijs*. Utrecht: FORUM.
- Kahlenberg, R.D. (2001). *All Together Now: Creating middle-class schools through public school choice*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Kahlenberg, R.D. (2006). *A New Way on School Integration*. Washington, D.C.: The Century Foundation.
- Karsten, S., Elshof, D., Felix, C., Ledoux, G., Meijnen, W., Roeleveld, J., & Schooten, E. van (2003). *Onderwijssegregatie in Amsterdam. Hoe staat het ervoor en wat willen en kunnen we eraan doen?* Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- King, G., Murray, C.J.L., Salomon, J.A., & Tandon, A. (2004). Enhancing the Validity and Cross-cultural Comparability of Measurement in Survey Research. *American Political Science Review*, 98: 191-207.
- Latten, J. J. (2005). *Zwanger van segregatie: een toekomst van sociale en ruimtelijke segregatie?* Amsterdam: Vossiuspers.
- Ledoux, G., Felix, C., & Elshof, D. (2009). *Bestrijding van segregatie in het onderwijs in gemeenten: verkenning van lokaal beleid anno 2008*. Utrecht: FORUM.
- Onderwijs Consumenten Organisatie (2008). Asscher: van plannen desegregatie kwam niets terecht. Geraadpleegd op 10 februari 2016 via www.onderwijsconsument.nl/asscher-van-plannen-kwam-niets-terecht/.
- Paule, B., & Kalir, B. (2014). The integration matrix reloaded: from ethnic fixations to established versus outsiders dynamics in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40 (9): 1354-1374.
- Paule, B., Pach, J., & Mijs, J.J.B. (2008). *Eindrapport Pilot: Evenwicht in West*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Reay, Diane. (2006). The Zombie Stalking English Schools: Social Class and Educational Inequality. *British Journal of Educational Studies*, 54(3): 288-307.
- Vink, A., 2010, *Witte zwanen, zwarte zwanen de mythe van de zwarte school*. Amsterdam: J.M. Meulenhoff.
- Wouden, M. van der, Jakobs, E., & Cohen, L. (2015). *Ouders over het stedelijk toelatingsbeleid PO: Resultaten eerste plaatsingsronde*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. www.nos.nl/nieuwsuur/artikel/2024502-toelatingsbeleid-amsterdam-maakt-gemengde-scholen-weer-zwart.html), geraadpleegd op 18 maart 2015.